

AUGUSTIN
SMETANAVznik
a zánik
ducha

§ 466 Co poznává člověk? Všechny úkoly filozofie jsou vyčerpány Kantem, Fichtem, Schellingem, Hegelem a Herbartem. Úkoly těchto systémů jsou rozporné, jsou to rozpory, jež tyto systémy vynesly z vědomí do vnějšího světa, pročež se jednak jejich řešení nemohlo zcela podařit, ale na druhé straně tak bylo nejlépe připraveno. Počínaje Kantovými antinomiemi až k rozporům u Herbarta, dá se to všechno redukovat na rozpor nekonečna a konečna, smyslovosti a vědění ve vědomí. Všechny rozpory dřívější filozofie je třeba uvést zpět do vědomí, protože zde budou řešeny, ale ne snad důvtipem filozofa, nýbrž, což je nanejvýš pozoruhodné, *časem a v čase, v relativní identitě* vědění a bytí. Čas je řeší, člověk se svým myšlením nikdy nebyl s to je vyřešit, odtud marná námaha minulosti. Člověku zbývá jenom *přihlížet* a poznat, že čas je řeší. To se dřív nemohlo vědět, protože cíl filozofie mohl být poznán až u cíle. Filozofické bádání zplodilo pouze čas. Čas je identita jevu a věci o sobě a tato identita je právě vědomím. To způsobuje přechod, je v pravém životě předlidském, protože tu vzniká, je podstatou lidského života a je v pravém životě polidském, protože tam zaniká. Všude je identitou nekonečno a konečno, jenomže se v pravém životě předlidském jeví jako zvláštní vědomí, v lidském životě jako vědomí vědomí a v pravém životě polidském jako obecné vědomí. Poznána může být identita nekonečna a konečna jen v životě člověka, ve vědomí vědomí, na vrcholu vědomí, z něhož jsou i ideální základy konkrétna chápány jako abstrakta. Vědomí je identita těchto abstrakt, rozpor zde není, protože to, co je protikladné, zde proti sobě nestojí. Řešení tohoto rozporu však není dílem člověka, nýbrž jen poznání tohoto řešení. Bytostem před přechodem a nejvyššímu z nich, zvířeti, se rozpor nejeví jako nesnesitelný, protože nekonečno nestojí ve zvířeti proti konečnu, protože ono samo stojí proti konečnu jako konečno. Pro bytosti po přechodu je svět překonán, nejbližší jsou ideální bytosti, proti nimž jako konečnému nekonečna stojí nekonečno. Konečné bytosti jsou samy nekonečnými, jsou to ty, jež mohou svůj nekonečný subjekt vložit do nekonečného objektivního světa. Tento rozpor byl nesnesitelný pouze pro člověka v jeho dějinách, řešení tohoto rozporu je teď poznáno, konečno je postaveno proti nekonečnu jako rovnocenné. Ale neodlučuje se proto od něho, protože konečno *při řešení rozporu v přírodě* neví nic o své rovnosti s nekonečnem a je, pokud je tato rovnost vědomá, rovností *umělou*, nanesenou dílem pravého života, který také není pravým životem; je dílem dějin. Ale jak v relativní identitě, tak mimo ni zůstává nekonečno navěky spleteno s konečnem. Poznání jednoty rozporu je však tajemstvím, které zůstane po všechny věky zahaleno. Lze ovšem také říci, že čas vyřešil rozpor jenom potud, pokud se uskutečnilo poznání, poznání, že vědění je víc než bytí, že je rovno bytí, že je méně než bytí, tzn. když bylo právě poznáno jako přechod, když se poznalo, jak vzniká vědomí,

Imponderabilie je tělo,
rostlina je tělo a životní síla,
zvíře je tělo, životní síla a duše,
člověk je tělo, životní síla, duše a duch,
ideál je tělo, životní síla a duše,
bytost citová je tělo a životní síla,
nadimponderabilie je tělo.

To však platí s ohledem na to, že před člověkem vládne konečno, po člověku nekonečno. Duch vzniká z pozemské životní síly a zvířecí duše a zaniká v zjasněné duši a božské životní síle. Lidský duch, zničený v životě ideálu a strávený duší, povede vpravdě blažený život. Duch tedy není nesmrtný, nýbrž jenom duše, protože platí zákon, že všecko, co vzniká, musí zase zaniknout. Zánik je už ve vzniku, takže každý pozdější produkt životní síly zaniká dřív. Duch vzniká v lidském životě, zaniká v něm, ale je přijat duší. Vědomí trvá od té chvíle dále, poněvadž nekonečno vystupující v jevu je poutem po celou věčnost.

Duch apercipoval v lidském životě nižší potence, pocit je poutem, jímž se nejnižší organismus liší od krystalu nebo od imponderabilie. V lidském organismu jsou pocit a představa apercipovány duchem, duch je poutem, které je tu ještě i ve spánku co by sen. On je pravý život a život pouhou hrou. Z těla nemůže duch povstat, a proto s ním nemůže zaniknout, to však neodporuje jednotě, jen když je pochopena podstata konkrétní. V této apercepci záleží *vzájemné působení*. To je vůbec třeba podřadit vyššímu pojmu souvislosti mezi duchovním a fyzickým, a ten jsme už dříve pojali jako rušení časovosti prostorovosti. Lidský duch vědomý sebe sama je plodem lidského těla, tak jako plazení je plodem rostlinného života, po něm rostlina umírá. Tělo plodí ducha od začátku, žije s ním, až vyspěje, takže duchovní a fyzické vyspívání jdou zároveň. Tak se uplatňuje vzájemné působení těchto dvou pólů v rostlinném životě od rostlinného semene až ke smrti. Chceme-li vysvětlit vzájemné působení mezi jednoduchým duchem a složitým tělem, chceme vysvětlit přízrak. Vzájemné působení může být jenom poznáno, stejně jako rozpor. Vysvětlit je možné jenom to, co je fixováno, poznat jenom to, co vzniká (kvůli rozporu). Fixujeme-li ducha a tělo, dostaneme prázdné abstraktní pojmy.

Duch je neprostorový, protože je myšlenkou, a ta je přece neprostorová, ale je vázán na prostorovost. Svět není pouhým jevem oněch dvou abstraktních, ideálních základů. Je věčně časový a věčný, jednoduchý a složitý, skutečný a pravý. Duch je činnost nekonečna. Není poután na nic, ani na mozek či něco jiného, je pro sebe, je vázán pouze tělem, což by nebylo možné, kdyby nebylo také konkrétnem jako duch. Ducha si tedy nesmíme myslit jako neprostorový bod, jako absolutně jednoduchou podstatu, protože pak by spojení nebylo nikdy možné. Ani jako rozprostraněnou sílu v těle si jej nemůžeme myslet, protože síla je jenom na rozprostraněnosti. Je-li duch především ve vztahu k mozku, není vázán na žádnou určitou část. Poruší-li se část mozku, naváže vztah se zbylou částí. Duch je povznesen nad pros-

tor, ale protože tato povznesenost je relativní, je do té míry v prostorovém vztahu k tělu a možno říci, že potud zaplňuje prostor. Z času se nedostaneme ven, protože jsme se jednou octli v přechodu, ale v ideovém životě z nás tento čas vystoupí do prostoru. V životě citovém však čas a prostor zmizí společně.

Lidé hypostazovali vnitřní stavy a řekli: tělo nemyslí, tedy je tu duch, a mysleli si pod ním substrát nebo substanci. *Duch však je zjevem nekonečna, který vzniká a zaniká.*

Duch má sídlo v duši, tak jako soud v představách, duše v životní síle, životní síla v těle a pocit v mrtvém. Ostatně, sídlo něčeho v něčem jiném je pouhá představa. Duch se má k životní síle jako subjekt k predikátu, kopulou je duše. Jak je možné se ptát po vlastním sídle ducha? Kde má subjekt své místo v soudu? Všude jsou tu pevné vztahy. Zvířecí duše sídlí v životní síle, ale také, chceme-li, životní síla má sídlo v duši, protože zvířecí duše je formou nějakého obsahu. Životní síla, duše jsou na těle a neodlučitelné od těla, a přece putují od jednoho těla k druhému, bez jediného skoku, aniž se mění, tzn. že nekonečno se ve změněných poměrech přeměňuje v konečno.

Zničí-li se tělo, oprostí se myšlenka od těchto pout. Může pak *nazírat* sebe? Může se nazírat právě tak málo jako teď a jako vůbec kdy, právě proto, že je myšlenkou, a nazíráno může být jenom něco jiného. Duši nelze vnímat smysly, ale spíše vědomím, protože nekonečno nemá hranic, nelze si je tudíž představit, a pak je něčím, co v pravdě ohraničuje konečno, tzn. je nekonečné. Tak můžeme také prostřednictvím vědomí vnímat lépe, co se děje v cizím člověku, než prostřednictvím názoru. Řekli jsme, že duch nemůže nazírat sebe sama a ani nebude vědomím sebe, jako je tomu teď, protože zaniká, ale naváže jiný poměr a bude duší stráven, takže vznikne vyšší stav než poznání. Právě tak, jako se zvířecí duše navzájem po smrti nazírají a produkují ducha, zničí lidské bytosti po smrti ducha tím, že jej pozvednou k vyššímu duševnímu životu. V rostlině žije pocit, ve zvířeti představa, v člověku myšlenka. Myšlenka je nekonečně povznesena nad hmotu a ta není jejím nositelem, myšlenka je vztahem k tělu, jako je vztah nekonečna ke konečnu, z něhož vystoupí do jiného. Rostlina pocituje, zvíře má představy, člověk myslí, ale nikoli něco jak v rostlině, tak ve zvířeti nebo v člověku, ani to není jednotlivá část, která myslí v člověku, nýbrž člověk celý. Duch je zároveň pojítkem, které nazýváme lidským životem, a sice je jím navenek. Bez skutečného života by jím byl dovnitř a to by dávalo pravý život.

Zvíře je bytost z jednoho kusu, nezná rozštěpení, ideál rovněž. Člověk je podvojná bytost, protože je přechodem. Proto však nesmíme pokládat člověka za slátání. Filozoficky nesmíme říci, že se člověk skládá z duše a těla, že je z nich složen. Je jedinou bytostí, ale podvojně povahy, protože je konkrétnem, jež se stalo průhledným. Neexistuje nic než konkrétno, ale ne takovým způsobem, že by se skládalo z nekonečna a konečna, protože nekonečno a konečno nejsou nic jiného než pouhé myšlenky. Rovněž tak duch a tělo jsou samy o sobě abstrakcí a člověk z nich není složen.

Při zkoumání fyzické činnosti zvířete jsme viděli, jak se představovaný život nemůže pozvednout nad mechanismus. Člověk je zprůhlednělý organismus, jeho nitro je organické a nazývá se duch. Duše zvířete je neorganická, jediné duše člověka může zpracovat vnímané, kdežto duše zvířete může stěží udržet to, co percipuje. V duši zvířete je představa a představa takového druhu, jako v neorganickém světě po sobě následují jednotlivé pocity. V rostlině je každá tělesná aperccepce připoutána k vlastnímu oddělenému životu tělesného organismu. V člověku je apercipované upoutáno na duchovní organismus, na vědomí. Protože duch je organický, může jenom člověk, jak později uvidíme, duševně onemocnět. Duchovní organismus se liší od fyzického jako to, co je aktivní, od pasivního. Fyzický organismus prochází přechodem a jenom po člověku je pro nás neviditelný. Na začátku individua je subjektivní (rostlina), potom objektivní (zvíře), konečně subjektivní a objektivní, tzn. dělá místo pro vznik duchovního organismu (člověk), pak je dále objektivní (bytosť ideální) a konečně subjektivní na konci individuálnosti (bytosť citová). Na začátku přechodu stojí fyzický organismus, na konci organismus duchovní, uprostřed v člověku jsou rovnoprávně spojeny. Povaha duchovního organismu záleží v tom přijmout do sebe bytosť fyzických organismů. Ve zvířeti není ještě hotov, v ideální bytosťi už zase rozpuštěn. Plodem ducha jakožto organismu je věda.

Co je tedy duch člověka? Je vědění. Nemůže být vědění zase »vědění«, poznáno, a čeho je duch vědění? Je vědění bytí, vědění nepodmíněného, nekonečného, čili »myslení je bytí vědomé sebe«. Což se nekonečno nepoznává? Ano, právě ve vědění, ale nemůže být představeno. Představa zahrnuje jenom nekonečno, ale představování nedává poznání. Vědomí zvláštní se proměňuje v obecné. Myšlenka je zcela jiným měřítkem než názor, jde vedle názoru a je slátána z představy. Hromadíme představy celou věčnost a nevyjde z toho myšlenka, nechme žít zvířata věčně a nebudou myslet. Řady představ, sebebepropocovanější, nedocílí nikdy té hybnosti. čilosti souzení. již se duše stává duchem a již se umožňuje a uskutečňuje přechod od nekonečného konečna ke konečnému nekonečnu. Myšlenka popře náhle názor a nekonečno vystoupí na denní světlo, mladý bůh se narodí. Myšlenka je všemocná, může všechno. Jejím prvním vystoupením ve světě vznikne svět nový, daleko nádhernější, a ten starý je otrokem nového. V životě porostlinném se objevila schopnost hlasu, ale daleko větší, mocnější pokrok nastal v životě a skrze život pozvířecí, svět se otevřel myšlence, celý věčný svět směrem dozadu i dopředu, protože zpětně použít minulosti je naší budoucností. »První tichý pocit rostliny byl zvěstováním vítězství nekonečna v přírodě, první zvuk ve světě, který byl zároveň uslyšen, pozdravil a velebil sám sebe, první oko, které se otevřelo a vidělo svět, první pohled byl už slavnostním triumfem nekonečna, ale nejsvětější hodina udeřila přírodě tenkrát, když se zrodil mladý bůh sám, první myšlenka.« A tato myšlenka je lidský duch, konkrétno v určité formě, vlastnost duše a nemůže zrovna tak jako tato, jež je vlastností životní síly anebo jako nekonečno sama, zaujímat místo v prostoru. Tak je duch vlastní podstatou člověka.

§ 470 Důsledkem vědomí je *vědomí o vědomí*. Vědomí je v každém člověku totéž. Skutečné vědomí je ovšem závislé na okolnostech, na tom, zdali vím o sobě, že jsem otrok nebo pán, zdravý nebo zmrzačený. To však není to *pravé* vědomí, nýbrž pouze *skutečné* empiricky získané. Toto skutečné vědomí spočívá na pravém jako těžká, tvrdá skořápka, která člověka tak vyztužuje, že vyšší vědomí proniká jenom v řídkých, vzácných okamžicích, ale jenom proto, aby se zraněno do krve zase stáhlo zpátky. Transcendentální vědomí musí být už proto u všech lidí stejné, protože je vědomím nekonečna (a to samo od sebe, tzn. že vychází z vědění, konečna, které se tu rovná nekonečnu), a to je jedno. To, co je vlastní mému vědomí, jež se nachází v hloubi empirična a jež mám, to je vědomí každého jiného člověka. V hloubi vědomí nejsou lidé vůbec odloučení. Jsme čisté jedino i se všemi možnými vědomími, jež jsou v nekonečnu obsažena a na nichž spočívá ještě těžká noc, jsme, neříkám, spojení, nýbrž jsme jednotou v přísném slova smyslu. Největší rozloučení, které se konečnu podařilo, znamenají lidská individua. S vědomím, s odlišováním sebe od jiných bytosťi a s vědomím tohoto rozdílu jsme my první na světě; zvíře se odlišuje v představě, rostlina vůbec ne. Vědomím si uvědomujeme, že jsme v centru světa, jehož okraj není nikde, a to nás staví na roveň všem bytosťem, které byly před námi a budou po nás. Dodává nám pocit pravé velikosti, bez něhož bychom neporozuměli ani přírodní vědě, ani světovým dějinám. Obsahem vědomí je: Já jsem část jednotné bytosťi, jež si uvědomila sebe, bytosťi určené konečností jako čas a prostor, jež však v tomto vědomí tuto svou nebo mou určenost překonává. Bytí může být jenom jedno, nekonečno. Protože však dospělo ke svému vědění, je také konečno, toto konečno však není vně bytí, tzn. že nekonečno od věčnosti vystoupilo z jednoty, aniž pozbylo jejího charakteru, tzn. že příroda nemůže tento rozpor vyřešit. Potud je vědomí stejně produktem konečna jako nekonečna, vlastně jediné obou zároveň. Tak se nám jeví vědomí ze stanoviska vědomí vědomí. To poznává, že *vědomí je nekonečno přerušené konečnem*. Jako příroda pokračuje od rostliny ke zvířeti a od tohoto k vědomí, tak šli lidé, protože v jejich dějinách působí též princip jako v přírodě, nebo poněvadž dějiny nejsou nic jiného než odrazem přírody, od vědomí pocitu k vědomí představy, k vědomí o vědomí. Jako jsem dříve musel poukázat na dějiny, musím teď poukázat na svatyni dějin, dějiny filozofie. Zárodek pravdy a pud po pravdě je v přirozeném vědomí člověka, protože je rozpor. Toto vědomí poukazuje člověku na něco vyššího a nemůže tento pud bezprostředně ukojit. Ve vědomí pocitu jsou vědomí a pocit příliš od sebe odděleny, než aby jejich rozpornost mohla vytvořit pružinu pokroku. Pud vznikl s vědomím představy. Krok k pravdě byl učiněn tehdy, když myslitelé učili, že věci nejsou našimi objekty, nýbrž objekty našeho názoru, což je rozdíl, který obrátil pozornost člověka spíše na sebe sama. Vědomí o vědomí činí předmětem svého zkoumání celé já a skrze ideu nekonečna otvírá pohled do hlubiny lidské bytosťi a její věčné nevyzpytatelnosti. Rozum, soud, ovšem tuto hlubinu měří, tzn. že zjišťuje její nezměřitelnost. Ale už nejbližší stupeň, ideál, nastoupí cestu do této hlubiny. Neříkáme, že idea bude chtít tuto hlubinu vyzkoumat, protože zkoumání

a poznání náleží jenom člověku, ale jako představa se stravuje i uchovává v soudu, tak také lidské poznání jako nejnižší stupeň nekonečného jsoucna bude uchopováno po všechnu budoucnost, a mluveno po lidsku, bude pro nás zde.

Poznámka. S obvyčejným vědomím vzniká člověku minulost a budoucnost, vzpomínka a naděje. S vědomím vědomí vzniká mu více: vědomí času, kolik ukazují hodiny světových dějin. Obecné vědomí se pozvedá nad představu, filozof se svým vědomím vědomí se pozvedá nad sám čas, minulost a budoucnost jsou před ním stejně otevřeny, a on je prorokem na dvě strany.

§ 471 Nazýváme-li vědomí vědomí vrcholem světového života, máme před sebou a za sebou nekonečnost, tedy dvě nekonečnosti, nebo lépe nekonečnost, jež má střed, tzn., že máme před sebou rozpor. *Avšak takové středy se nacházejí ještě vedle nás*, protože tohoto vrcholu, vědomí vědomí, bylo už na naší planetě (soudě podle jejího stáří) dosaženo několikrát, na všech planetách tohoto slunce mnohokrát, pro každé slunce nesčíslněkrát atd. Vzhledem k nekonečnému základu existuje nekonečně mnoho vrcholů světového života v čase a prostoru (bůh žije v neustálém bakchantickém rejji). Pro nás lidi je jenom *jeden* vrchol, tento. Všechny ostatní přechody se pak řadí *pro nás* k tomuto jedinému vrcholu, jenž značí nekonečno vpředu a nekonečno vzadu. Ony četné rozpory »v prostoru« dají se pak vždycky rozluštit v jednom rozporu »v času«. Víme, že první forma rozporu je prostor a druhá čas. Druhá forma (například soud v poměru k představě) paralyzuje vždycky první, protože ta se stává jejím obsahem, takže teprve tenkrát, když obě omezují nekonečno, může se to povznést nad konečno, tzn. že nekonečno přichází k sobě nikoli v prostoru (v přírodě), nýbrž v čase (v dějinách). Povznesenost nad prostor neznamená plné vítězství nad konečností, k tomu musí přistoupit povznesenost nad čas. Vědění a bytí jsou ve vědomí neodlučitelné, identické a neidentické (subjekt a objekt). Z toho vzniká rozpor, nekonečno odpovídá bytí, konečno vědomí, ale také obráceně, toto je dřívější, ono pozdější. Nekonečno přemohlo konečno tím, že ví o sobě jako o bytí. Odtud už není zpáteční cesta nekonečna ke konečnu možná. Kdo má takovéto vědomí, doposud to byl dar, jehož se více či méně dostávalo skutečně mravním lidem a umělcům, ten nepotřebuje pro sebe žádnou filozofii, ten je jako bůh.

§ 472 Vědomí vědomí je *poznání*. Poznání, nikoli orientální, nýbrž jak prošlo praktickým Západem, je metafyzické určení člověka, které je důležitější než mravní, jež je pouze částečné. Přechod tkví v tom, že poznání převrací svět. Toto převrácení tušil Hegel, našel na povrchu jeho stopy, které ve svém formalismu velkolepě sledoval, aniž se kdy dostal k času a našel ten jediný přechod, jehož četné přechody jsou jenom slabými, jednostrannými odlesky. Poznání je teď tvůrčí, mocné, narozený bůh. Bez poznání by bylo všechno navěky podrobeno první polovině přechodu, všechno by bylo ve věčné roztržitosti, kdyby se v přechodu spojení (nejenom pokulhávající) náhle nevyrovnalo odloučení, čímž se právě přechod uskutečňuje. Poznáním se stává konečno ničím, nekonečno vším. Před poznáním bylo nekonečno jako abstraktno formou konečna jako konkrétno obsahem. Po poznání se stane nekonečno jako konkrétno obsahem a konečno jako abstraktno

formou. V poznání samém si pravé konkrétno, vědomí vědomí, drží oba faktory, nekonečno a konečno, jako abstrakta od sebe, čímž je možný přechod. S poznáním se stává lidský duch tvůrcem. Obecně se říká: každý je strůjcem svého štěstí. Platí však ještě víc: každý je tvůrcem své budoucnosti, celé své věčnosti, tvůrcem v nejpřísnějším slova smyslu. Anebo řekněme raději po lidsku, což může me s radostí udělat: my všichni dohromady jsme navzájem tvůrci své věčnosti.

Poznámka. Člověk poznává svou minulost a budoucnost, ale o vztahu jednotlivých přechodů neumi říci nic, o vztahu jednotlivých planet ještě méně, o vztahu slunečního života vůbec nic atd. To je to šíře nekonečnosti, která sama může být postupně překonána a postupně bude růst jenom v nekonečnu, například kdybychom dospěli k slunečnímu životu, poznáme vztah jednotlivých planetárních duchů (poznáme v tom smyslu, že bude existovat jsa stráven vyššími vztahy). Poznání člověka, poznání tohoto přechodu je vzhledem ke konečnosti, k vrcholu, pro tento vrchol jako takový, dostatečné. Tím dostává myšlenka, že před námi je nekonečno, a že po nás je nekonečno, reálný smysl. Poznání bude mít stále co překonávat, i když ne jako poznání. Nekonečno před námi a nekonečno po nás splynou v našem příštím životě vjedno, například v ideovém životě nám bude jasný náš dřívější život zvířecí a v citovém životě náš dřívější život rostlinný, protože příští život si vždycky z těch dvou bude brát formu pro své bytí. To je hranice metafyziky, která tkví v samé přírodě. Kvůli konečnosti muselo nekonečno dospět k sebezpoznání, kvůli nekonečnosti se toto sebezpoznání nikdy neuskuteční. Nejpodivuhodnější tajemství leží hluboko skryta našemu vědomí ve spleťtých vztazích pozemských bytostí, z nichž jenom několik málo se prostírá před našimi smysly jako svět rostlinný, zvířecí a lidský. Ovšem zdánlivě bychom je mohli pochopit snáze než vztahy mezi různými světy rostlinnými, jež země vydala jeden po druhém, ale pro oba druhy vztahů pracují podmínky vývoje zemského ducha ve slunečním životě.

§ 473 *K bytosti člověka dále náleží, že každý jedinec, teoreticky vzato, je svou podstatou přirozeným přechodem od nekonečného konečna ke konečnému nekonečnu, čímž se nutně stává dějinnou bytostí.* V člověku je celý přechod, který je v rostlině nezavinut a ve zvířeti zdánlivě přerušen, rozložen, jeho život a jeho podstata nejsou nic než tento přechod. Jeho podstatou není být něčím fixním, nýbrž být formou. Člověk je uskutečněný protiklad, který proto musí vést pravý život, tzn. musí mít dějiny. V člověku splývají skutečný život (odloučení) a pravý život (spojení) jako identické vjedno. Kolem člověka je rozhodný boj s převahou. Člověk je ideální zvíře nebo zvířecí ideál, správněji obojí. Člověk není odrazem přechodu, jako by se ten už odehrával mimo něj, spíše je jeho třetím článkem, tedy je v něm a přechod dospěl doposud jenom k člověku. *Ale z vyššího života člověka, jehož nižší život je paralyzován, a to idealiter, dá se usuzovat na příští dva životy člověka, jimiž bude jeho rostlinné a zvířecí jsoucno paralyzováno realiter.* K vyššímu životu člověka však patří idea a cit.

§ 474 Naše pocity a představy, které patří k nižšímu životu, jsou sice prostřednictvím soudu zřetelnější, ideje a city se však soudem zatemňují, protože jsou jim teprve zprostředkovány, kdežto vně lidského života jsou dány bezprostředně. Mají se k představě a pocitu jako obecné ke zvláštnímu, jako nekonečno ke konečnu. *Představa je vnímání něčeho konečného mimo nás. Idea je vnímání nekonečna mimo nás.* Ale toto vnímání není bezprostřední, nýbrž je zprostředkováno souzením. *Soud je identita konečna a nekonečna, neboť je formou formy. Jakožto obsah je*

forma konečnem; pochopí-li se jako takové a učiní-li se obsahem, zničí se. Nekonečno nepředstupuje před nás samo sebou, nýbrž jenom, když se konečno tváří jako nekonečno a vypůjčuje si formu od jiného konečna. *Pocit je vnímáním konečna v nás.* Ovšem je tu to nekonečno, jež vnímá sebe jako konečno, kdežto v představě nekonečno jako konečno vnímá konečno. *Avšak cit je vnímání nekonečna v nás.* Je-li už idea zprostředkována vědomím a soudem, bude to platit tím spíše o citu, který ideu předpokládá.

Již dříve, když jsme pojednávali o žádostivosti u zvířete, jsme poukázali na to, jak vyrůstá praktický život z teoretického. Žádostivost však i v člověku odpovídá představě, *chtění* však také odpoví ideji. Poměr nižšího člověka k vyššímu se stává v praktické oblasti pravým bojem, ale o tom později. Mezi přechodem a soudem stojí pojem, mezi soudem a idejí závěr. Soud je rozum a pokud se soud vztahuje na žádání a chtění, je svědomím. Pomocí souzení se paměť mění v obraznost, jak jsme už ukázali, proto je paměť zvířete v některých případech lepší a sny člověka se podstatně liší od snů zvířat.

Jako vede pocitování v průvodu představy k žádostivosti, tak vede chtění v průvodu ideje k citu. V soudu stojí člověk jako subjekt proti objektivnímu světu. Tento soud je vědomím vědomí, čili nejrelativnější identitou vědění a bytí. Soudem soudu (úsudkem) otvírá se člověku vnímání nekonečna, ideje. Subjektivní bytost člověka se ničí, nikoli člověk má ideji, ale idea (láska, umění, svoboda) člověka oduševnila, ovládá jej. Chtění ve spojení s idejí vede k citu. Chtění může být ovládáno idejí, potom přešel subjekt do ideje. Je-li však idea přijata do subjektu, je subjekt jediným nekonečnem samým, objektivita je tak zničena a nastupuje nejvyšší stav, cit. Cit ve svém metafyzickém významu vzniká z ideje a je docela jiný než ten, který mají i zvířata. Není v člověku tím prvním, nýbrž tím posledním, ačkoli z tohoto posledního mohou být pak odvozeny ideje a soudy, protože už tam jsou. City pravdy a dobra jsou zpětné vztahy, protože krása vlastně patří do oblasti citu. Krása v lidském světě je sice objektivní, ale vždycky je pak tím nekonečnem, jež si konečno úplně podmanilo. Vlastní krásno je subjektivnem, nekonečným subjektem. Dobro je zvláštním způsobem objektivní a pravda je identita subjektu a objektu. Cit je daleko povznesen nad myšlení, protože má ideu a chtění za sebou. Jako žádost vede k pocitu libosti a jako pocit jakožto pocit pocitu dostává formu a stává se představou, tak se forma, konečno, ničí idejí a nastupuje cit, nekonečno.

Poznámka. V pěti slovech, jež jsou pocit, představa, soud, idea, cit je celé tajemství viditelného a neviditelného světa. Za přechodu není života. Těchto pět slov obsahuje velký přechod přírodní, přechod dějinný a určuje hodnotu člověka. V představě a idejí je skryto mužství, v pocitu a citu ženství, Je-li člověk záhadou, jsou pocit, představa, idea a cit jejím řešením.

AUGUSTIN
SMETANA

Vznik
a zánik
ducha

*Poznámky
a komentáře*

Augustin Smetana, Vznik a zánik ducha, v: Sebrané spisy, II, Praha 1962, str. 179—192, třetí kapitola Druhé knihy (Organický život), oddíl A, Teoretická podstata člověka (přeložila M. Bayerová).